

УДК 738:069(477.42)

ІСТОМІНА ГАЛИНА

кандидатка мистецтвознавства, наукова співробітниця відділу образотворчого та декоративно-прикладного мистецтв Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України (Київ, Україна). ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3952-013X>

ISTOMINA HALYNA

a Ph.D. in Art Studies, a research fellow of the Department of Visual and Applied Arts of M. Rylskiy Institute of Art Studies, Folkloristics and Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine). ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3952-013X>

Бібліографічний опис:

Істоміна, Г. (2020) Колекція кераміки з Музею Максима Рильського. *Матеріали до української етнології*, 19 (22), 126–130.

Istomina, H. (2020) Pottery Collection from the Museum of Maksym Rylskiy. *Materials to Ukrainian Ethnology*, 19 (22), 126–130.

КОЛЕКЦІЯ КЕРАМІКИ З МУЗЕЮ МАКСИМА РИЛЬСЬКОГО**Анотація /Abstract**

Музей Максима Рильського – один з музеїв у Києві, присвячений українському поету М. Рильському. Колекція кераміки з Музею Максима Рильського вирізняється вишуканістю кольорової гами й досконалістю форм. У Музеї Максима Рильського представлено кераміку різних періодів – від посуду до декоративних речей. У Музеї привертає увагу декоративне барильце. Воно розписане підполивними фарбами. На сіро-блакитному тлі розміщено квітково-виноградний орнамент. Кольорове вирішення фітоморфного орнаменту є достатньо вдалим поєднанням червоно-коричневого, жовтого і світло-зеленого кольорів. Барильце має чотири ніжки. Великі та яскраві квіткові елементи характерні для оздоблення гончарних виробів Опішного. У стилізований квітковий орнамент вплетено грона винограду. Можливо, саме цей мотив надихнув М. Рильського на відомі поетичні рядки «Троянди й виноград, красиве і корисне...». А можливо, об'єктом натхнення слугував інший керамічний витвір – куманець. Навколо його отвору розміщені стилізовані грона винограду, які чергуються з квітами. Такими гронами оздоблено й вишукану ніжку куманця.

Мотив винограду також можна побачити на декоративній тарілці авторства художниці декоративно-ужиткового мистецтва Є. Дмитрієвої (1900–1969). На відміну від мальованих керамічних виробів, декоративну тарілку оздоблено академічним барельєфним зображенням листя і плодів винограду. Ретельне опрацювання барельєфа в цій роботі дозволило обійтися без кольору і блиску поливи, тому декоративна тарілка лише випалена.

Євгенія Дмитрієва подарувала декоративну тарілку Максиму Рильському. Євгенія Михайлівна була давньою приятелькою родини Рильських. Творчість Максима Тадейовича надихала Є. Дмитрієву на створення чудових творів художньої кераміки. Вона створювала декоративні блюда за мотивами поеми М. Рильського «Жага» (1940).

Усі вироби з колекції Музею Максима Рильського вирізняються майстерністю виконання і бездоганним смаком, дуже добре вписуються в інтер'єр вітальні й інших кімнат будинку Максима Тадейовича. Мистецтвознавчий аналіз вибраних творів кераміки свідчить не лише про наукове, поетичне обдарування, але й про відмінний художній смак ученого.

Ключові слова: музей, колекція кераміки, Максим Рильський, орнаментальні мотиви, гончарство.

The Museum of Maksym Rylskiy is one of the museums in Kyiv, devoted to Ukrainian poet M. Rylskiy. The collection of ceramics from the Maksym Rylskiy Museum is distinguished by the

sophistication of the colour scheme and the perfection of forms. The ceramics of different periods, from tableware to decorative items – is submitted in the Maksym Rylskyi Museum. A decorative small barrel attracts attention in the museum. It is painted with the ceramic glaze. A floral and grape ornament is placed on a grey-blue background.

The colour solution of the phytomorphic ornament is a fairly successful combination of red-brown, yellow and light green colours. The barrel has four legs. Large and bright floral elements are typical for the decoration of Opishne pottery.

Bunches of grapes are woven into the stylized floral ornament. Perhaps, it is exactly this motif that has inspired Maksym Rylskyi to the famous poetic lines: "Roses and grapes, beautiful and useful...". And probably another ceramic product – the *kumanets* – has served as an object of inspiration. The stylized bunches of grapes alternating with flowers are placed around its opening. The exquisite leg of the *kumanets* is also decorated with such racemes.

The motif of grapes can also be seen on a decorative plate by the artist of decorative and applied arts Ye. Dmytriieva (1900–1969). Unlike painted ceramic articles, the plaque is decorated with an academic bas-relief image of grapes and leaves. Careful processing of the bas-relief in this work has made it possible to do without the colour and gloss of the glaze. That's why the decorative plate is only burnt.

Yevheniia Dmytriieva has presented a decorative plate to Maksym Rylskyi. Yevheniia Mykhailivna is known as an old friend of the Rylskyi family. Maksym Tadeiovych works have inspired Ye. Dmytriieva to create wonderful samples of artistic ceramics. She has created decorative dishes after the motifs of M. Rylskyi poem *Thirst* (1940).

All articles from the collection of Maksym Rylskyi Museum are distinguished by their craftsmanship of execution and impeccable taste. They fit the interior of the living room and other rooms of Maksym Tadeiovych house very well. The art-studies analysis of selected works of ceramics testifies not only scientific and poetic gifting, but also the scientist's excellent artistic taste.

Keywords: museum, ceramics collection, Maksym Rylskyi, ornamental motifs, pottery.

Коллекція кераміки з музею Максима Рильського вирізняється вишуканістю кольорової гами та досконалістю форм. Максим Тадейович був великим поціновувачем усього прекрасного, у тому числі й керамічних виробів. У музеї представлено кераміку різних періодів від посуду до декоративних речей.

Привертає увагу декоративне барильце (інв. номер 452). Воно розписане підполіковими фарбами. На сіро-блакитному тлі розміщено квітково-виноградний орнамент. Кольорове вирішення фітоморфного орнаменту являє собою вдале поєднання червоно-коричневого, жовтого та світло-зеленого. Переважаючи теплі відтінки фітоморфного орнаменту контрастують з холодним і складним відтінком тла. На бокових стінках барильця теж зображено великі квіти з випуклою серединою. Барильце має чотири ніжки. У верхній його частині розміщена ручка для перенесення та отвір для наливання.

Великі та яскраві квіткові елементи характерні для оздоблення гончарних виробів Опішного. У стилізованій квітковий орнамент влітаються грона винограду. Можливо, саме цей мотив надихнув Максима Рильського на відомі поетичні рядки: «Троянди й виноград, красиве і

корисне...». А можливо, об'єктом натхнення слугував інший керамічний витвір – куманець (інв. номер 299). Навколо його отвору розташовано стилізовані грона винограду, які чергуються з квітами. Такими гронами оздоблено й вишукану ніжку куманця. У верхній частині посудини є надпис «Опішня. Худож. керам.», який свідчить про те, що куманець створено саме в Опішному. Досить вдало підібрана кольорова гама світло-зеленого тла в поєднанні з коричнево-червоним, жовтим, блакитним фітоморфним орнаментом. Таке поєднання надає керамічному витвору легкості та святковості. Горловина посудини оздоблена зображенням гілки, що завершується одним бутонем троянди (можна припустити, що саме цієї квітки). Завдяки тонким ліпним елементам витончено й дещо химерно виглядає вушко куманця. Незважаючи на це, воно цілком органічно поєднується із самою посудиною.

Імовірно, що в Опішному виготовлено й майолікову анімалістичну посудину «баранець» (інв. номер МР-294). Його вовна імітована за допомогою ліпного декору у вигляді кружалців. Використано синю поливу, імовірно, кобальтову. Невідомо, як згадані вище керамічні витвори

потрапили до колекції, однак знаємо, що баранця Максиму Тадейовичу на день народження (до війни) подарував народний артист СРСР Амвросій Бучма.

Незмінний мотив «троянди й виноград» можна побачити також на декоративній посудині «банька з ручкою», яку, вірогідно, в оселі Максима Рильського використовували як вазу. Таке припущення можна зробити з огляду на те, що в музейному описі ця посудина називається «вазою для квітів» (інв. номер 110). На світло-жовтому тлі вдало розміщено квітково-виноградний орнамент, який створено коричнево-червоним, жовтим, зеленим, блакитним та чорним кольорами.

Мотив винограду також можна побачити на декоративній тарілці авторства художниці декоративно-вжиткового мистецтва Євгенії Дмитрієвої (1900–1969). На відміну від розписаних керамічних виробів, декоративна тарілка (інв. номер 55) оздоблена академічним барельєфним зображенням листя та плодів винограду. Кожний виноградний листочок, кожне гроно виготовлені авторкою з ювелірною точністю. Ретельне опрацювання барельєфа в цій роботі дозволило обійтися без кольору та блиску поливи, тому декоративна тарілка просто випалена. Художники-керамісти називають такий спосіб художнього вирішення порцелянових та фаянсових виробів «бісквіт». Очевидно, мисткиня перейняла майстерність від свого викладача з фаху Г. Світлицького, коли навчалася в Київському художньому інституті, який закінчила в 1930 році.

Є. Дмитрієва подарувала декоративну тарілку М. Рильському. Євгенія Михайлівна була давньою приятелькою родини Рильських. Творчість Максима Тадейовича надихала Є. Дмитрієву на створення чудових творів художньої кераміки. Вона створювала декоративні блюда за мотивами поеми М. Рильського «Жага» (1940). Вироби художниці експонувалися на мистецьких виставках від 1940-х років, завдяки чому в 1944 році вона стала членом Спілки художників України. Працювала мисткиня в художніх установах, на промислових фарфоро-фаянсових підприємствах. Є. Дмитрієва була також авторкою мистецтвознавчих праць з питань художньої промисловості (монографія «Мистецтво Опішні». К., 1954). Окремі роботи зберігаються в Національному му-

зеї українського народного декоративного мистецтва.

Слід згадати неатрибутовану невелику фігурку оленя з колекції кераміки Максима Рильського. За переливами поливи та пластикою можна стверджувати, що роботу виконав хтось із майстерні Ніни Федорової. У повоєнні роки в Києві П. Мусієнко створив експериментальну керамічну художню майстерню при Академії архітектури УРСР, яку очолила його соратниця і дружина Ніна Іванівна Федорова. Майстерня була заснована в 1946 році за підтримки академіка архітектури В. Заболотного. Спочатку вона мала назву «Експериментальна майстерня художньої кераміки Інституту архітектури Академії будівництва та архітектури УРСР». Із 1963 року майстерня була підпорядкована відділу монументально-декоративного мистецтва Київського зонального науково-дослідного інституту експериментального проектування.

Колектив працював у одноповерховому будиночку на території заповідника «Софія Київська», тому майстерню часто називали «софійською гончарнею». Важливим напрямом діяльності лабораторії, крім архітектурно-декоративної кераміки, було створення декоративної об'ємної пластики та вжиткових виробів.

У колекції кераміки Максима Рильського знайшла місце й неатрибутована ваза західноукраїнської традиції. З кінця XVIII ст. на Гуцульщині гончарі починають обливати свої вироби білим ангобом («побілкою»), використовувати на білому тлі фляндрівку, а згодом і ритування, застосовувати свинцеві поливи. Такі суттєві новації відкрили новий етап художнього розвитку народної кераміки. Гончарні вироби занурювали в посудину з рідкою білою глиною або обливали їх цією сумішшю за допомогою дерев'яної ложки. Білу обливку застосовували звичайно лише на зовнішній поверхні посуду.

Гончарі Гуцульщини вже на початку XIX ст. для декорування, крім технік ріжкування та фляндрування, застосовували техніку ритування (гравіювання) по облитому білим ангобом червоноглиняному виробу. Коли біла обливка підсихала, вироби ритували (продряпували малюнок). На білому тлі продряпані лінії виглядали дуже виразно. Вони слугували контуром малюнка й не дозволяли керамічним

фарбам розтектися за межі, окреслені замкненою лінією, яка була виконана загостреною паличкою, шилом, «рильцем» або «писаком». Процес ритування народні майстри Прикарпаття називали «письмо писати». Суть техніки полягає в тому, що лінії зображення вирізаються (або продряпаються, ритуються) «рильцем» («писаком») на поверхні глиняного виробу, облитого білою глиною. Техніка ритування сприяла створенню детально пророблених орнаментальних мотивів.

Скромну вазу (інв. номер 470) з кімнати Максима Тадейовича, де він провів

останні місяці життя, прикрашає квітковий мотив. Її отвір оздоблений коричневими пелюстками квітки. Крім цього, лаконічний декор вази включає хаотично розкидані по всій поверхні коричневі кружальця.

Усі вироби вирізняються майстерністю виконання та бездоганним смаком і дуже добре вписуються в інтер'єр вітальні й інших кімнат будинку Максима Тадейовича Рильського. Мистецтвознавчий аналіз вибраних творів кераміки свідчить не лише про наукове, поетичне обдарування, але й про відмінний художній смак ученого.

Джерела та література

1. Баран Р. До проблеми формування українського національного стилю в кераміці. *Животоки : Статті. Есе. Розвідки*. Коломия : Народний дім, 1994. Кн. 7.
2. Баран Р. Коломия – центр гончарства. *Народний дім*. Коломия, 1993. № 1. С. 9–14.
3. Бірюльов Ю. О. Мистецтво львівської сецесії. Львів : Центр Європи, 2005. С. 29.
4. Блюміна І. М. Дмитрієва Євгенія Михайлівна. *ЕСУ*. Київ, 2008 : Т. 8 : Дл–Дя. С. 12. URL : <https://esu.com.ua/article-22106>.
5. Ваулин П. К. Художественно-керамическая промышленность в России. *Искусство. Живопись. Графика. Художественная печать*. Киев, 1912. № 9–10.
6. Гоберман Д. Росписи гуцульських гончаров. Ленінград : Искусство, 1972.
7. Лащук Ю. П. Українські кахлі IX–XIX ст. Ужгород : Госпрозрахунковий редакційно-видавничий відділ Закарпатського обласного управління по пресі, 1993.
8. Лащук Ю. П. Покутська кераміка. Опішне : Українське народознавство, 1998. С. 116–117.
9. Народне мистецтво Галичини й Буковини. Народное искусство Галиции и Буковины и Земский союз в 1916–1917 годах войны. Киев : Изд. Комитета Юго-Западного фронта Всероссийского Земского союза; тип. Художественно-ремесленной школы-мастерской печатного дела, 1919. С. 41.
10. Нога О., Шмагало Р. Кераміка Галичини кінця XIX – початку XX ст. в контексті міжнародних зв'язків: контакти і взаємовпливи. Львів : Логос, 1994.
11. Регор Ф. Из Коломыи в Косов. *Киевская старина*. Киев : Типография «Корчак-Новицкого», 1896. Т. 54.
12. Сакович І. В. Народні традиції в українській художній промисловості. Київ : Наукова думка, 1975. 181 с.
13. Смолій Ю. Кахельний і майоліковий завод Йосафата Анджейовського в Києві: власники, виробництво, каталоги. *Студії мистецтвознавчі*. 2012. № 4. С. 158–173.
14. Спаська Є. Шльонський гончарний круг. Другий етюд із циклу «Чернігівське гончарство». *Матеріали до етнології*. Київ : Вид. музею антропології та етнології ім. Хв. Вовка Всеукраїнської академії наук, 1929. Вип. II. С. 104–107.
15. Тищенко О. Р. Історія декоративно-прикладного мистецтва України (XII –XVIII ст.). Київ : Либідь, 1992.
16. Чегусова З. Кераміка. *Історія декоративного мистецтва України : у 5 т. / ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАНУ ; голов. ред. Г. Скрипник*. Київ : Вид-во ІМФЕ, 2016. Т. V. Мистецтво XX – початку XXI століття. 546 с.

References

1. BARAN, Romanna. On the Issue of Forming the Ukrainian National Style in Ceramics. In: Mykola VASYLCHUK, compiler, *Spring Water: Articles, Essays, Studies*. Yosafat Kobrynskyi National Museum of Hutsulshchyna and Pokuttia Folk Art. Kolomyya: National Hall, 1994, bk. 7, p. 25 [in Ukrainian].

2. BARAN, Romanna. Kolomyya, A Centre of Pottery. In: Mykola VASYLCHUK, ed.-in-chief, *National Hall*. Kolomyya, 1993, no. 1, pp. 9–14 [in Ukrainian].
3. BIRIULIOV, Yuriy. *The Art of the Lviv Secession*. Lviv: Centre of Europe, 2005, p. 29 [in Ukrainian].
4. BLIUMINA, Iryna. Dmytriyeva Yevheniya Mykhaylivna. In: Mykola ZHELEZNIAK, executive secretary, *Encyclopedia of Modern Ukraine*. Kyiv, 2008, vol. 8: *Dl–Dia*, p. 12 [online]. Available from: <https://esu.com.ua/article-22106> [in Ukrainian].
5. VAULIN, Piotr. Art Ceramic Industry in Russia. In: Vasyl KULZHENKO, ed., *Art. Painting. Graphic Art. Art Print*. Kyiv, 1912, no. 9–10, p. 362 [in Russian].
6. GOBERMAN, David. *The Painting of Hutsul Potters*. Leningrad: Art, 1972, p. 29 [in Russian].
7. LASHCHUK, Yuriy. *The Ukrainian Tiles of the IXth to XIXth Centuries*. Uzhhorod: State Self-Financing Editorial and Publishing Department of the Transcarpathian Regional Press Administration, 1993, pp. 67–68 [in Ukrainian].
8. LASHCHUK, Yuriy. *The Pokuttia Pottery*. Opishne: Ukrainian Ethnology, 1998, pp. 116–117 [in Ukrainian].
9. MOZALEVSKYI, Ivan (typography). *Folk Art of Halychyna and Bukovyna. (Folk Art of Halychyna and Bukovyna and the Zemstvo Union in the Wartime of 1916–1917)*. Kyiv: Publishing House of the Committee of the South-Western Front of the All-Russian Zemstvo Union; Printing-House of the Art and Craft School-Workshop of Printing, 1919, p. 41 [in Russian].
10. NOHA, Oleksandr, Rostyslav SHMAHALO. *The Halychyna Pottery of the Late XIXth to Early XXth Centuries in the Context of International Relations: Contacts and Mutual Influences*. Lviv: Logos, 1994, p. 78 [in Ukrainian].
11. REGOR, F. From Kolomyya to Kosiv. In: Volodymyr NAUMENKO, ed, *The Kyivan Past: A Historical Periodical*. Kyiv: Hryhorii Korchak-Novytskyi Printing House, 1896 (yr. 15), vol. LIV, pp. 305 [in Russian].
12. SAKOVYCH, Iryna. *Folk Traditions in the Ukrainian Art Industry*. Kyiv: Scientific Thought, 1975, 181 pp. [in Ukrainian].
13. SMOLIY, Yuliya. The Josafat Andrzejowski Tile and Majolica Factory in Kyiv: Proprietors, Manufacture, Catalogues. In: Hanna SKRYPNYK, ed.-in-chief, *Researches of the Fine Arts*. Kyiv: NASU's IASFE, 2012, no. 4 (40), pp. 158–173 [in Ukrainian].
14. SPASKA, Yevheniya. A Silesian Potter's Wheel. The Second Study from the *Chernihiv Pottery Cycle*. In: *Materials for Ethnology*. Kyiv: Publishing House of the Khvedir Vovk Museum of Anthropology and Ethnology of the All-Ukrainian Academy of Sciences, 1929, iss. II, pp. 104–107 [in Ukrainian].
15. TYSHCHENKO, Oleksandr. *The History of Decorative and Applied Arts of Ukraine (XIIth to XVIIIth Centuries)*. Kyiv: Lybid, 1992, 195 pp., ill. [in Ukrainian].
16. CHEGUSOVA, Zoya. Ceramics. In: Hanna SKRYPNYK, ed.-in-chief, *The History of Decorative Art of Ukraine (in 5 volumes)* / M. Rylskyi Institute of Art History, Folkloristics and Ethnology, NAS of Ukraine. Kyiv: IASFE Press, 2016, vol. V: *Art of the XXth and Early XXIst Centuries*, 546 pp. [in Ukrainian].